

Undersøgelse ved Hellig Kors Kilde i Jyllinge

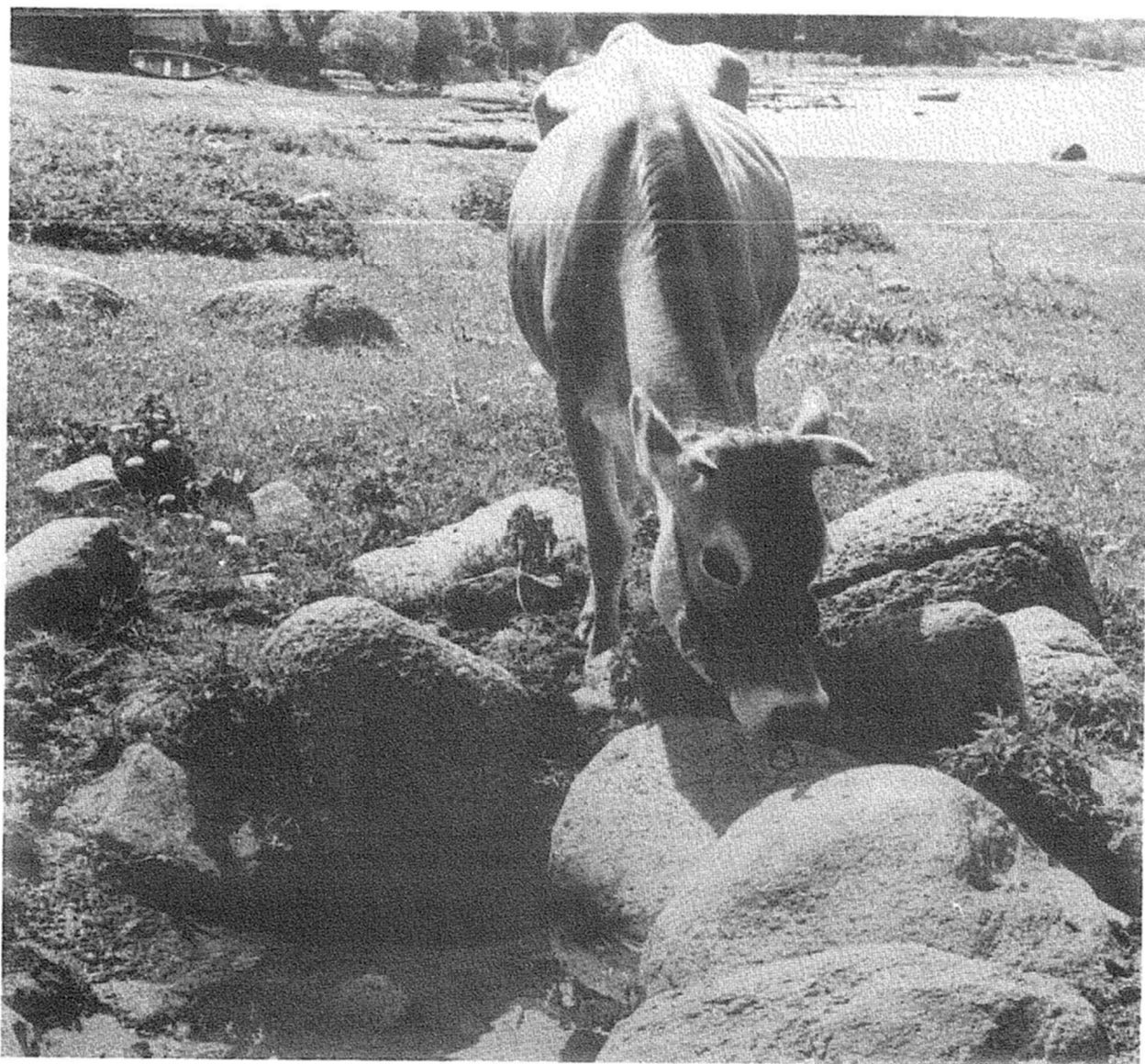
Egnshistorisk Nyt nr. 3 – 1994 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

Billedet viser den nederste brønd, fotograferet i begyndelsen af dette århundrede.

Læg mærke til stenen lidt til højre for drengen. Den samme sten ligger endnu ved brønden, og den viste mængde jord omkring brønden samt vandstanden i brønden har været med til at gøre det muligt her i 1994 at føre brønden tilbage til dens udseende i begyndelsen af dette århundrede.

Gærdet i baggrunden var grænsen mellem by og land, og det har eksisteret rundt om hele Jyllinge i mange hundrede år. Læs mere på side 2.

Undersøgelse ved Hellig Kors Kilde i Jyllinge

I slutningen af april i år - d. 29. april - og i begyndelsen af maj - d. 9. maj - blev der foretaget en undersøgelse af det, der nu er synligt af Hellig Kors Kilde lidt nord for Jyllinge på skrænten fra Nordmarksvej og ned mod fjorden. I undersøgelsen deltog Fjordmuseets museumsinspektør, medlemmer af Jagtforeningen Jyllinge Holme og arkæologigruppen i Egnshistorisk Forening.

Målet for undersøgelsen var at føre de synlige rester af kilden tilbage til det, der kunne ses på billeder fra dette århundredes begyndelse.

Med billederne i hånden blev sten, som ikke kunne ses på billederne fjernet.

Derefter blev bunden i "brønden" rensat op. Det var selvfølgelig et forfængeligt håb, at der fremkom affald eller udkastede ting, som kunne hjælpe til med at datere kilden og brugen af kilden.

Men intet af det fundne var ældre end fra omkring århundredeskiftet og bestod hovedsagelig af ituslåede flasker, hvoraf en havde indeholdt whisky. Brøndens bund var foret med håndstore sten og brøndens dimensioner var 1,6 m x 0,8 m med en dybde på ca. 0,4 m. Under foringen i bunden var der ikke spor af tidligere aktiviteter.

Af egentlig daterbart materiale må regnes to halve hestesko, hvoraf den ene er fremstillet af lagdelt smedet jern, og denne sko er lidt mindre og lidt smallere end den anden (disse hestesko er dog

Dette billede er af nyere dato. Stengærdet i baggrunden er vokset til, og vandet i brønden er sunket væsentligt. Stenen fra det ældre foto, der nu er lige til højre for koens hovede, er den samme. Det ses at jordoverfladen er hævet kraftigt i løbet af de få år, og nu skjuler enkelte af stenene. Dette kan både skyldes at vegetationen for hvert år danner et lille lag jord, men også, at jorden flyder ned ad bakken, og derved har skjult det oprindelige kildespring.

ikke nærmere undersøgt i skrivende stund).

De store sidesten i brøndens kanter bærer tydelige spor af, hvor højt vandet har stået tidligere. Ved starten af undersøgelsen var der ikke vand i brønden. Fra en ovenfor liggende brønd (afstand 7,6 m og 43 cm højere i forhold til opmålingens kote "0") er vandet ført ned til den store brønd.

Den øverste kildebrønd blev også renset. Dens opbygning lignede den nederste (længde 1,2 m og bredde 0,64 m).

Fyllet i brønden bar også her præg af at være nyere tids affald. Under bundforingen med håndstore sten var der ingen spor af tidligere tiders aktivitet.

I den øverste kildebrønd stod der klart vand ved undersøgelsens begyndelse, og efter oprensningen kom der klart vand sivende ud fra blyantstykket huller mellem stenene i siden mod bakken.

Forbindelsen mellem den øverste og den nederste kildebrønd blev renset, og fyldt igen med hånd- og hovedstore sten (af hensyn til fårene i indelukket), så vandet igen kan sive ned til den lavest liggende brønd. Derved kan denne igen tjene til sit formål ifølge billedet - nemlig til vanding af dyr.

En uge efter oprensningen og undersøgelsen var den nederste brønd igen fyldt til den øverste kant af den afsatte kildekalk.

Navnet *Hellig Kors Kilde* antyder, at kilden i både hedensk og kristen tid har været et valfartsted. Resultatet af undersøgelsen gav ingen spor af

tidligere tiders aktiviteter - og hvorfor så ikke?

Vi ved, at der under sidste verdenskrig - og i de nærmeste år efter - har været en bæverfarm på stedet. En svær betonflise, der var gravet ned lige oven for den øverste brønd kan tyde på at den skulle bremse vandet, så bæverne kunne få noget at drikke og evt. også plaske rundt i det.

Der er med andre ord rodet så meget rundt i omegnen af stedet, så det umiddelbart er svært at stedfæste den oprindelige *Hellig Kors Kilde*.

Dyrkelse af helligkilder

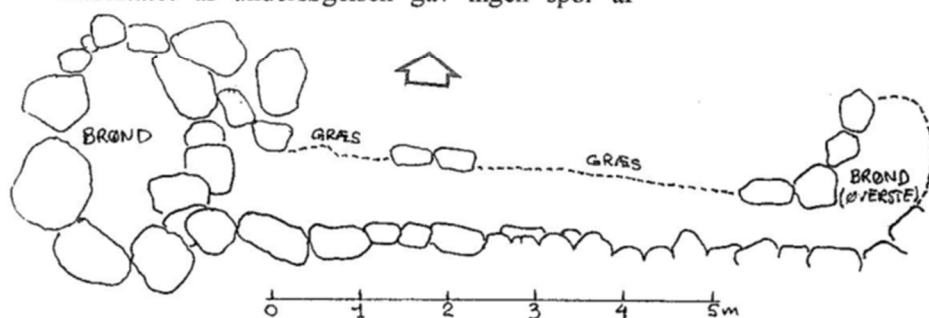
De fleste kilder er vandsamlinger med et underjordisk tilløb. Sådan er det også ved *Hellig Kors Kilde*. Vandet kom ud af bakken højere oppe end vi i dag ser det. Tidligere var der et større vandtryk, fordi der ikke var så mange aflastende borer efter vand.

Det var som regel ved Sankt Hans (midsommer), hvor de himmelske kræfter havde størst magt, at folk samledes ved helligkilderne. Enkelte steder blev der holdt kildemarkeder. Det er sket så tæt på Gundsø som ovre i Skuldelev.

Der blev også "ofret" ved helligkilderne, både i den hedenske og i den kristne tid. Ofringerne bestod som regel af mønter eller andre værdigenstande, så det er lidt ærgeligt, at der ikke blev fundet genstande ældre end fra omkring århundredeskiftet ved undersøgelsen i år.

Der foreligger dog den mulighed, at det egentlige kildevæld skal findes et andet sted end der, hvor vi ledte, og at det oprindelige udspring har været ubelejligt for den eller de, som skulle have deres dyr vandet fra kilden. Ved at føre vandet længere ned ad bakken, og forsyne brønden med en stenlægning rundt om, så kreaturerne ikke sank ned i jorden, var der rimelig sikkerhed for vand og for at kreaturerne ikke kom til skade.

Esbén Andersen

På tegningen er vist, hvordan den øverste og nederste brønd er forbundet med en "kanal", sat af store sten.

*Det er denne "kanal", som blev fyldt med sten af hensyn til dyrene i indelukket ved *Hellig Kors Kilde*.*